

Никола ВУЈЧИЋ

РАЂАЊЕ ПЕСМЕ

Од када постоји поезија, од када настају стихови, постоји питање које је и данас без одговора – како настаје песма? Шта је песма? О томе пишу и размишљају сви који пишу и читају песме али ту тајну нико још није открио или је, можда, љубомрно чува за себе. Десанка Максимовић има пуно песама које говоре о настанку песме, које откривају њене песничке тајне, оне су исписиване у различитим временима и са различитим искуствима писања. Мени је то одувек било загонтетно и увек ми је будило радозналост, од самих почетака мог рођења по песничким световима. И сада ме, овде пред вама, за то вежу лепа сећања - још од младих, дечачких дана, када сам покушавао да откријем ту тајну, када сам у писму замолио знамениту песникињу да ми у одговору на питање како настаје песма, ода бар део своје тајне. Она ми је, сећам се те своје радости, одговорила, али то писмо избрисала је суровост времена, а питање ево и даље стоји ишчекујући одговор. Заправо, одговора је пуно, колико и песника, и сви они су тачни иако су различити, иако се међусобно потиру. На то питање коначног одговора вероватно и нема јер кад би он био могућ, и коначан, он би означио и крај поезије. А то се, на сву срећу, никада неће десити. Зато ми, непрестано, кроз векове, уживамо у песми. Прави читаоци је надопуњују, ако директно не учествују у њеном стварању они обилато учествују у њеном оживљавању и помажу њено трајање. Добра песма доживљајно је неизрецива, она се не исцрпљује читањем, читање је одржава на површини језика.

За настанак песме пресудно је *песничко стање* које се у нама јавља, развија и напослетку, распршује. Оно није подређено никаквим правилима, оно је непостојано, независно од наше воље, уз то краткотрајно, и као што се *случајно* јавља, исто тако *случајно* престаје и да постоји. Али ни оно није довољно да би неко, благодарећи њему, постао песник. Свака песма је јединствена, створена посебном техником која одумири у самом тренутку стварања, она служи само песнику да створи одређену песму у одређеном тренутку. Ту нема понављања јер се песма не може понављати. Написавши песму, треба умети погледати на њу са стране, очима непознатог читаоца – да ли је он разуме, хоће ли прочитати твоје стихове као властито изражавање.

Свака песма је "мало откриће" моћи језика. Као што је у камену жива заточена скулптура тако је у језику скривена песма коју треба да истерамо на белину папира, да је ослободимо ропства заборава. Јер све што је записано оно је и ослобођено. Песма је мала област живота, у којој, ако је могуће, треба да постоји *све* - живот природе и ствари које постају и настају „пред нашим очима“, време и простор који нас окружују и сва емоционална стања која чине наше биће.

У више песама, кроз цело своје сложено песничко дело, које је по свему јединствено у нашој савременој поезији, Десанка се бави својим *песничким стањима* и разоткривањем тајни песничког мишљења и писања, нудући низ одговора на питање - како настаје песма. На пример, има песама у којима се та запитаност износи на директни начин, као у песмама "Песник", "Иза штита поезије", "Језик немушти", "За песме", али и неколико песама под симболичним насловом "Рађање песме", у другима, пак, та тајна је скривенија али увек је присутна.

Некад је настанак песме врло спор, јер песма "споро као јабука зри, набуја по неколико пута... никако да се роди / мада јој је време", ту много не помаже ни знање немуштог језика, а "њега зна човек који самоћу воли, / који разуме реч кише кад пљушти / и мисли неба када се натушти / и шта пас цвили кад га туга сколи / шта разговарају храстови голи". Рекло би се да песма настаје тек кад обуче своју "танку лирску кошуљицу" али она и тада крије тајну свог настанка.

Ту основну свест о настанку песме и њених оностраних светова, о певању на самој граници спознавања, када се песничко кристалише у слике, када се наша основна осећања мешају и стапају у своје нијансе, а вечна питања остају отворена и кад их песник стиховима "затвара", наша Десанка најсугестивније је изложила у песми "Мала је граница" (збирка "Памтићу све" из 1988. године):

Мала је граница

где се свршавају мождане ћелије

и почиње дух,

сваки се час телесно

у нетелесно прелије
постаје мисао, вид и слух

Танка је граница
између људских и немушних душа.
На сунцу уживамо исто
и ја и змија.
Радост се моја као птичја пенуша.

Граница између свести и бесвести
танка је и порозна.
Свака ситница може ме довести
до стања
у коме се живот од смрти не распозна.

У тим метраморфозама, претварању и оживљавању слика у сложене структуре песме, у ониричким играма, тражењу и налажењу видокруга сопственог бића кроз "експлозије речи" и зачараности најелементарнијих и најједоставних облика који нас вежу, Десанкине песме су, у суштини, "разговор" са нашим светом и временом које нас окружује, разговор са знаним и незнаним човеком. Стих јој је мек и звучан, лак, нежан и покретљив, стопљен са темом о којој пева, пун емоција, памтљив, сугестиван, плени својом једноставношћу, животан, понекад искрено наиван, близак, свежег даха, једнако снажан и кад пева о најобичнијим стварима (трави, покошеној ливади, цвету, листу, птици) до великих, трагичних тема, страдања којих није мало у нашој историји – у њене песме стало је све, у складу, довољно наглашено, устрептало и опомињуће.

Песме јој имају невероватну текстуру: детаљну, густу, органску у смислу односа између делова и целине, пуну поетичких асоцијација, звучних

угрушака, семантичких снопова, где све одзвања, све сија, једна реч-слика одражава и прелама сјај друге речи-слике.

А сви знамо да у њеним песмама превладава „нежна мисао“, „лако срце“, „мудрост“. „Нежна мисао“ се односи на дар контемплације одсутног предмета у уму — и контемплације о њему док му се дивимо. „Лако срце“ је отелотворење тешких, мрачних, застрашујућих тема у хармоничним облицима. „Мудрост“ значи осећати и живети чист и частан живот. Ако би у нашој поезији тражили песника који је по свим животним манифестацијама најсличнији својим песмама, који је најчвршће срастао са својим стиховима, који је оличење "апсолутног песника" онда је то, без сумње наша - Десанка Максимовић. Кад кажемо реч *песник* пред нама се појави благи, живахни, забрнути Десанкин лик који у магновењу све претвара у поезију. Кретање песничке мисли је као кретање крви кроз вене, а интонација је жива боја лица, покретљивост црта, жив израз који тачно одражава кретање идеје. Неки истраживачи поезије нису без разлога назвали интонацију „гласним изразима лица“. И нема онога читаоца који ју је познавао а да после читања било које њене песме одмах није чуо одзвањање певљивог, умиљатог глас песникиње и није видео њен забрнути, дубоко уроњени лик у боре и благи осмех. Кад читамо песме из збирке "Тражим помиловање" ми сусрећемо низ обичних људи чија паћеничка лица нас гледају светачки као ликови са фресака. На први поглед, песништво Десанке Максимовић делује традиционално, али ако боље погледате, у њему се откривају сложени садржаји људског искуства, пренетог на врло једноставан начин у форми лирског казивања и исповедања. Људска суштина је овде изражена у својој једноставности која може да обухвати сложене и истовремено веома актуелне, повезане слике и мисли са нашим временом и тренутком. Мало је песника у нашој поезији који су имали тако непосредан и страстан лирски ангажман и који су писали песме тако широког тематског спектра. У њеном гласу је, како каже Михиз, "и крик, и шапат, и молба, и молитва". Молба и молитва које су своју невероватну песничку моћ и врхунац добиле у збирци "Тражим помиловање" чинећи је јединственом у нашем песништву.

У вечитом трагању за лиризмом, за што потпунијем осликавањем и изражавањем људских емоција, припадала је, и служила, целим својим бићем — нашем језику, нашем народу, нашој песничкој традицији коју је и сама стварала, поставши један од најважнијих њених делова. Указивала је на песничке стазе, давала је путоказе којима ће многи поћи у освајање своје

"песничке ведрине". Читајући њене песме ми читамо вечито младе мисли, откривамо тајне склопове песме јер песма је кутија од речи у којој је ускладиштено све што речи носе.

Десанка је добро знала да песме требају да се заснивају на богатству говора народа коме припада, на природним облицима мелодичности матерњег језика. За Десанку наш језик је језик поезије, а поезија је највиши облик језика.

„Најсветије што имамо, можда, нису наше иконе, па чак ни наше историја већ наш језик“, каже Јосиф Бродски. Јер да нема нашег језика ништа не би имали, он је све сачувао, он је чувар али и покретач наше културе. Песник је слуга језика, језик је једини и верни ослонац нашег боравка у овом свету. На крају остајемо само ми и наш језик. Десанкине песме чувају тај наш лепо језик и нас у њему. Част је понети награду која носи њено светло име. Хвала вам.

Ваљевска гимназија, 16. мај 2024.